

عوامل و متغیرهای موثر بر حضور و نفوذ داعش در ترکمنستان

-فرزاد رضانی بونش

پژوهشگر مسائل منطقه ای

مرکز بین المللی مطالعات صلح

واژگان کلیدی: متغیرهای موثر بر حضور و نفوذ داعش در ترکمنستان، عوامل حضور داعش در ترکمنستان، داعش در ترکمنستان، داعش، ترکمنستان

در سال گذشته سخنگوی تروریستی داعش، با اعلام تشکیل «ولایت خراسان» گفت بخش‌هایی از ترکمنستان را در زیر این ولایت اعلام کرد. در این میان یک سال گذشته احتمال حضور داعش در ترکمنستان افزایش یافته است. نوشتار زیر به عوامل و متغیرهای موثر بر حضور و نفوذ داعش در ترکمنستان توجه کرده است.

بسترهای داخلی نفوذ داعش:

اگر چه مذهب ۹۰ درصد مردم ترکمنستان اهل سنت است و پیرو مکتب فقهی ابوحنیفه و همراه با واقع گرایی، قضاوت های عقلایی و مدارا پذیری بوده و جامعه ترکمن ها، با هویت های قبیله ای وجوه افتراق فراوانی دارد. در کنار این نیز در ترکمنستان ثبات سیاسی و تمکین عمومی نسبت به اقتدار سیاسی و اداری برقرار بوده است و ثبات نسبی اقتصادی بر اثر اقتصاد رانتیر و دولتی، سیاست خارجی بی طرفی بسترهایی گسترده برای حضور داعش فراهم کرده و تعمیم و یکسان پنداری ویژگی های اجتماعی و سیاسی ترکمنستان با سایر کشورهای آسیای مرکزی اشتباه است اما باید توجه داشت که در یک سال گذشته نشگان متعددی چون درگیری ها در مرز ترکمنستان و افغانستان و تهدید حمله ی شبه نظامیان داعش به درون کشور در کنار دستگیری شمار زیادی از جوانان وابسته به "وهابیون" و ده نفر از وابستگان گروه های تروریستی اعزامی از افغانستان همراه با مقداری کتاب و نشریات مذهبی، اسلحه و بمب کشف هویدا شده است. به علاوه 90 درصد پهنه ترکمنستان بیابانی است و مناطق مجاورت مرزهای افغانستان آسیب پذیر هستند.

خطر بازگشت از زمین بازی سوریه و عراق:

طبق برخی برآوردها نزدیک پنج الی هفت هزار نفر از روسیه و آسیای میانه به داعش و گروه‌های مشابه آن ملحق شده‌اند چنانچه برخی از آنها از برجسته‌ترین شبه‌نظامیان از آسیای مرکزی هستند. در این میان پایان جنگ در سوریه و یا شکست داعش در سوریه و عراق موجب خواهد شد جنگجویان مذکور برای بازگشت مجدد به مناطق و کشورهای خود اقدام ورزند که مهم‌ترین مسیر در این راه، افغانستان خواهد بود. با این شرایط، جبهه جدیدی به نام آسیای مرکزی برای داعش باز می‌شود. در این میان با توجه به ضعف مرز ترکمنستان با افغانستان این مرز مورد توجه اعضای داعش برای بازگشت خواهد بود. همچنان که اکنون نیز برخی ترکمن‌ها در صف طالبان افغانستان و پاکستان و همچنین در صف داعش می‌جنگند و در واقع ترکمن‌های ساکن استان‌های فاریاب، بادغیس و جوزجان عضو داعش می‌توانند نوعی تهدید باشند.

نوع قدرت گیری داعش در افغانستان و مرزها با ترکمنستان:

هر چند داعش در بهار سال جاری می‌خواست هلمند را به مرکز بزرگی برای این گروه تبدیل کند، اما پس از حملات نیروهای امنیتی مرکز خود را به فراه تبدیل کرد و سپس ولایت نورستان را انتخاب کرد و هسته‌های خود را در مرز پاکستان و ایجاد کرد و تلاش‌هایی برای ایجاد مراکز بزرگ در افغانستان و سپس حمله به کشورهای آسیای مرکزی انجام داد اما باید توجه داشت که در یک سال اخیر گروه‌های مسلح مرتبط با داعش مستقر در افغانستان فشار زیادی بر مرزبانان ترکمنستان وارد کرده و عشق آباد برای مقابله با تهاجم مسلحانه گروه‌های مسلح و تقویت مرزها خود نیروهای نظامی قابل توجهی را به مناطق مرزی اعزام کرده است. چنانچه از پنج استان ترکمنستان دو استان مهم استان آخال و مرو هم مرز با افغانستان است. در همین راستا موقعیت مهم ژئوپولتیک افغانستان و تجربه سه دهه بحران‌هایی گوناگون افغانستان موضوع احتمال نفوذ جریان داعش از افغانستان به ترکمنستان و ایجاد ناامنی در این کشور توجه بیشتر داعش را به سوی افغانستان جلب کرده است و براساس آمار حدود 3500 نفر شبه نظامی داعش نیز در این کشور حضور دارند. گذشته از این نیز باید توجه داشت که داعش، منطقه شمال افغانستان را به عنوان پایگاه جهت گسترش حضور خود در آسیای مرکزی قلمداد می‌نماید و در برخی از نقاط مرزی افغانستان- ترکمنستان محل حضور شبه نظامیانی تحت عنوان «داعش» است و در میان آنان مزدوران خارجی و اتباع آسیای مرکزی چون ترکمنستان دیده شده است. یعنی عملاً استان‌های قندوز، بغلان، سرپل، فاریاب و جوزجان افغانستان به محل تجمع تروریست‌های وارداتی بدل شده و بارها بین نیروهای مرزبانی ترکمن و شبه‌نظامیان این مناطق درگیری رخ داده است. در همین راستا بنا به نظر برخی منابع در مرز ترکمنستان حدود دو هزار شبه نظامی وابسته به داعش حضور دارند و می‌توانند به ترکمنستان نفوذ کنند.

نوع کنشگری طالبان با داعش در شمال افغانستان و مرز با ترکمنستان:

علیرغم تفاوت، اختلاف و عدم وحدت میان داعش و طالبان در افغانستان حضور برخی افراد متمایل به داعش در میان طالبان، موجب نگرانی است. چنانچه براساس منابع گوناگون افراد وابسته به گروه تروریستی داعش در شمال و شرق افغانستان نزدیک به ۵ هزار نفر عضو دارد. در این بین از این تعداد، حدود ۲ هزار نفر از کسانی هستند که از گروه طالبان افغانستان به دلایل مختلف جدا شده‌اند و در گروه تروریستی داعش قرار گرفته‌اند. در این بین با توجه به اینکه برخی از میان طالبان در مرز شمال افغانستان، قول همکاری به داعش را داده‌اند این رویکرد می‌تواند به نفع داعش و قدرت‌گیری بیشتر در مرزهای شمال و حضور در ترکمنستان نیز باشد.

ضعف‌های امنیتی ترکمنستان:

دو استان (آخال و مرو) از مجموع پنج استان ترکمنستان، با استان‌های شمال شرقی (قندوز، بغلان، سرپل، فاریاب و جوزجان) افغانستان هم مرز است. در این میان رفتار ترکمنستان در ماه‌های اخیر، مبتنی بر ایجاد تغییرات در کادر فرماندهی و کمیت نیروهای مرزبانی، تجهیز مرزهای جنوب شرقی خود و... در حالی است که در بین کشورهای آسیای مرکزی ترکمنستان ضعیف‌ترین ارتش را در اختیار دارند و در واقع ضعیف‌ترین وضعیت مرزی با را با افغانستان دارد. در این میان هر چند ترکمنستان موفق شده‌اند از حملات داعش جلوگیری کنند اما جدا از آن توجه رئیس‌جمهور ترکمنستان (طی احکام جداگانه وزیر امنیت ملی و فرمانده نیروهای مرزبانی این کشور را از سمت خود برکنار کرد.) به این مساله و همچنین پیشنهاد روسیه برای افزایش امنیت مرزهای ترکمنستان با افغانستان در کنار سفر هیات عالی‌رتبه سیاسی-اقتصادی آمریکا به ترکمنستان، طرح جامع همکاری در سال ۲۰۱۶ میان واشنگتن-عشق‌آباد و فعال‌سازی روابط دوجانبه میان عشق‌آباد واشنگتن در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، امنیتی و تلاش‌هایی برای راضی کردن ترکمنستان برای واگذاری پایگاه نظامی در شرق ترکمنستان همه و همه نشان از افزایش تهدید داعش برای ترکمنستان دارد.

نقش بازیگران منطقه ای و بین‌المللی:

هر چند سیاست خارجی ترکمنستان بر مبنای بی‌طرفی استوار است و در بلوک‌های منطقه‌ای حضور ندارد. اما تهدیدات امنیتی ممکن است از سوی بازیگران منطقه ای و بین‌المللی نیز در حماست از داعش در نفوذ به ترکمنستان صورت گیرد. در این شرایط در صورت تشدید اوضاع در افغانستان و حمایت برخی از بازیگران منطقه ای و بین‌المللی از

حضور بیشتر داعش در آسیای مرکزی می تواند موجبات نگاه جدی تر داعش به ترکمنستان را موجب گردد.